
*„Ostrów Lednicki. Pod niebem średniowiecza”
— nowa archeologiczna ekspozycja stała
w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy*

Jedną z wystaw udostępnionych w 2011 r. przez Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy była stała ekspozycja archeologiczna. Nowa wystawa stanowi prezentację dziedzictwa kulturowego związanego z ważniejszym centrum władzy Piastów — Ostrowem Lednickim. Otwarta w dniu 29 kwietnia wystawa zajęła budynek ekspozycyjny w Dziekanowicach — nieopodal historycznej wyspy na jeziorze Lednica.

Scenariusz merytoryczny przygotował Janusz Górecki, oprawa plastyczna jest dziełem Wojciecha Kujawy. Przy realizacji projektu aktywnie uczestniczyli pracownicy oddziału archeologicznego oraz innych oddziałów Muzeum, przygotowanie aneksów wystawowych spoczęło na Danucie Banaszak.

Przed autorami stanęło niełatwe zadanie rozwinięcia głównych wątków scenariusza w sali o powierzchni 350 m² na parterze oraz 60 m² na antresoli. Starali się zatem sprostać temu wyzwaniu dzięki ujęciu zagadnienia Ostrowa Lednickiego na kilku płaszczyznach. Osią ekspozycji jest tytułowe miejsce — wyspa na jeziorze Lednica. Opowieść o niej zespolono z domniemanym klimatem epoki, w której miejsce to funkcjonowało.

Przestrzeń ekspozycyjną podzielono na trzy segmenty (I–III). W ich obrębie rozwinięto szeroki wątek merytoryczny. Narrację tę oparto na czterech głównych częściach:

- Państwo i miejsce Ostrowa Lednickiego w genezie kształtowania się jego struktur organizacyjnych;
- Architektura mistrzów — miara i symbol;
- Pod niebem średniowiecza. Wokół kaplicy, pałacu i kościoła;
- Świat w cieniu panującego.

Merytoryczna warstwa ekspozycji została ukazana przez opisy, wielkoformatowe zdjęcia oraz plany. Cyfrowe nadruki tychże umieszczone zostały na ścianach stanowiących zarazem plansze ekspozycyjne. Istotnym dopełnieniem poziomu

merytorycznego wystawy są modele kamiennej architektury oraz drewnianej zabudowy Ostrowa. Towarzyszy im (odpowiednio podświetlana i uruchamiana przez zwiedzających) wielkoprzestrzenna mapa Polski przedstawiająca stan państwa z około 1000 r. Tym, co w tej warstwie wystawy przemawia najbardziej, są archeologiczne zabytki pochodzące z wykopalisk prowadzonych na wyspie oraz w wodach jeziora Lednica. Ich ogromny zbiór liczący 514 sztuk wyeksponowano w 17 gablotach. To jedna z najcenniejszych w Polsce kolekcji zabytków związanych z początkami naszej państwowości.

Wątki merytoryczne dopełniają elementy teatralizujące ekspozycji. Tworzą je cztery aneksy — dioramy, w których odtworzono sceny z życia w otoczeniu dworu piastowskiego. Blżej wejścia zwiedzający napotykają wolno stojące manekiny Mieszka I, Dobrawy oraz małego księcia Bolesława (Chrobrego). W wystroju sali ekspozycyjnej znalazły się także zdjęcia lednickiej kaplicy pałacowej imitujące jej kształt odtworzony w części wystawy dotyczącej kaplicy, pałacu i kościoła. Tutaj także umieszczono specjalny kandelabr przedstawiający Niebiańską Jerozolimę (replika XII-wiecznego kandelabru z Hildesheim), z kolei w tle ze zdjęciami kaplicy pałacowej umieszczono związane z ideową stroną średniowiecznej władzy napisy *duks, lux, vita*.

Dynamiczne elementy ekspozycji zapewniają żywe obrazy, tj. prezentowane na monitorach w technice 3D zabytki lednickie (stauroteka oraz miecz) czy przedstawienie postaci mnicha siedzącego w ruinach lednickiego palatium. Odczytuje on fragmenty *Starej baśni*, której akcję J.I. Kraszewski osadził w realiach Ostrowa Lednickiego. Monitor na antresoli emituje film o Ostrowie Lednickim.

Z ekspozycją koresponduje specjalna oprawa dźwiękowa skomponowana z myślą o tematyce wystawy. Utrzymana w klimacie średniowiecza muzyka (dzieło poznańskich artystów) wzbogaca poszczególne części ekspozycji oraz ożywia prezentowane w nich treści.

Wreszcie aspekt edukacyjny — skierowany do najmłodszego odbiorcy — to specjalne puzzle o wymiarach 1×1 m. Wykonane z litego drewna klocki umożliwiają odtworzenie panoramy lednickiej wyspy oraz ryciny ze *Starej baśni*. W ich otoczeniu przedstawiono freski średniowiecznych gier i zabaw.

Warto poświęcić teraz nieco uwagi wymienionym uprzednio czterem zasadniczym częściom ekspozycji. Wystawa akcentuje rolę rewolucyjnego — skokowego przełomu związanego ze zburzeniem starego porządku oraz organizacją nowych struktur państwowych. Uwypukla również znaczenie chrześcijaństwa w tych przemianach, kreśli rolę władcy i jego drużyny w zachodzących procesach. Do nich odniesiony jest także charakter transformacji zachodzących na Ostrowie Lednickim w 2. połowie X w. (część I). Wejście do świata Ostrowa Lednickiego prowadzi przez nowe państwo na mapie X-wiecznej Europy — Polskę. W prologu ekspozycji zwiedzający napotyka mapę Polski, której kształt oddaje korona drzewa imitująca linię granic. Nad mapą Polski umieszczono preparat orła — strażnika monarchii pierwszych Piastów. Wejściu na salę wystawienniczą towarzyszy automatycznie odtwarzana wspomniana kompozycja muzyczna.

W II i III części ekspozycji uwypuklone zostały cechy świadczące o niezwykłości Ostrowa Lednickiego pośród grodów Mieszka I i Bolesława Chrobrego. O fenomenie tego miejsca decyduje kamienna architektura. To najstarsze (lub jedno z pierwszych) budowle: sakralno-reprezentacyjno-mieszkalne palatium z jedynym na ziemiach Polski podwójnym basenem do chrztu oraz jednonawowy kościół. W przypałacowej kaplicy odbywały się chrzty podległych panującemu książąt, z kolei we wnętrzu jednonawowego kościoła umieszczono jedno z najwcześniejszych w ziemi Piastów pochówków uprzywilejowanych (członków dynastii?). Omawiając kamienną architekturę wyspy, położono nacisk na mistyczne i symboliczne treści związane z rzutami budowli i ich nawiązaniem do duchowości średniowiecza.

Dzięki nowej wystawie stałej zwiedzający Muzeum dowiedzą się, iż gród lednicki charakteryzują jedno z najbogatszych na Słowiańszczyźnie Środkowej za- bytki — przedmioty najstarszej fali chrześcijańskiego kultu ziem Polski (stauroteka, grzebień, okucia ksiąg liturgicznych) oraz dokumentujące bogactwo piastowskiego dworu wyroby z metali szlachetnych.

Wystawę zamyka omówienie bogatej problematyki związanej ze światem egzystującym w cieniu panującego — ludźmi zaplecza wyspy, czyli wojownikami i służebnikami (część IV). Militaryzację tego świata poświadczają przebogate serie uzbrojenia — ponad 300 sztuk broni. Są wśród nich egzemplarze wskazujące na skandynawską drużynę strzegącą lednickiej rezydencji. Inny charakter reprezentują z kolei równie liczne przedmioty dokumentujące działalność różnego rodzaju służebników, na których spoczywało utrzymanie ośrodka na wyspie. Intensywnie wykorzystywano zaplecze rolnicze, zajmowano się chowem zwierząt, odławianiem ryb, tkactwem, rogownictwem, obróbką skóry czy garncarstwem. Wytwarzano także biżuterię z metali szlachetnych.

Ekspozycja zawiera rozliczne treści i wątki stanowiące plon wielu lat badań Ostrowa Lednickiego. Włącza je w szerszy kontekst genezy państwa polskiego. Daje odpowiedź na pytanie o status wyspy w okresie monarchii pierwszych Piastów. Mówi o fenomenie tego miejsca i jego specyfice jako:

- jednej z czasowych siedzib panujących i miejscu sprawowania władzy,
- ośrodka chrześcijańskiego kultu oraz chrztu,
- miejscu wiecznego spoczynku uprzywilejowanych,
- rejonie szczególnej militaryzacji państwa,
- miejscu nagromadzenia luksusowych dóbr związanych z ówczesnymi elitami,
- terenie o wyjątkowej skali zasiedlenia oraz wysokim stopniu agraryzacji i wyspecjalizowanej produkcji związanej z potrzebami wyspowej siedziby panujących.

Wystawie towarzyszyły:

- dwie pozycje książkowe (w polskiej i angielskiej wersji językowej),
- składanka,
- plakat,
- płyta ze ścieżką muzyczną ekspozycji.

Należy żywić przekonanie, że poruszane na wystawie zagadnienia znajdą zainteresowanie zwiedzających, pobudzą do myślenia oraz odpowiedzą na wiele pytań związanych z początkami państwa i miejscem Ostrowa Lednickiego we wczesnej historii Polski.

Fot. 1. „Ostrów Lednicki. Pod niebem średniowiecza”. Model palatium — element ilustrujący ekspozycję; fot. M. Józwickowska

Fot. 2. Bogactwo wyspowej rezydencji najpełniej oddaje jeden z najliczniejszych na Słowiańszczyźnie zbiorów militariów; fot. M. Józwickowska